

ՅՈՒՑԱԿ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՆՈՐ ՍՏԱՅՎԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ՝

№ 11

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Քերթեր՝ 220.— Մեծուրյունը՝ $16,5 \times 11,5 \times 5,5$ —
 Նյուրը՝ զեղնագույն մազաղաթի— Կազմը՝ կաշեպատ
 տախտակ, Առջևի կողքի վրա փակցված են 4
 խաչեր, որոնցից մեկի վրա փորագրված է՝ «Յիշեցէր
 ի Քրիստոս Տէր Աստուած Յիսուս», իսկ մյուսի վրա՝
 «Նազու Առում»։— Վիճակը՝ վերջը թերի է։— Գրու-
 րյունը՝ երկայուն— Տողերը՝ 25։— Գիրը՝ բոլոր-
 գիր— Զարգացրուրյուն՝ ունի կիսախորաններ, ու
 Մատթեոս ու Մարկոս ավետարանիչների նկարները։
 Լուսանցքներում կան մի շարք նկարներ, Դիտագոր
 տաւերը զարդանկարներ են, Վերնագրերը պրված են
 կաթմիւր թանաքով։— Ժամանակը՝ 17-րդ դար։

Հիշատակարաններ եւ հիշատակագրու-
 րյուններ չունի։

№ 12

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Քերթեր՝ 264։— Պրակներ՝ 22։— Մեծուրյունը՝
 $18 \times 13 \times 8$ ։— Նյուրը՝ զեղնած հաստ թուղթ։— Կազ-
 մը՝ կաշեպատ տախտակ, վրան զանազան զարդա-
 րանքներ տպված։— Պահպանակներ՝ 2-ը առաջից,
 2-ը վերջից՝ մազաղաթի— Ձեռագրի վիճակը՝ բա-
 վարար։— Գրուրյունը՝ երկայուն— Տողերը՝ 23։—
 Գիրը՝ բոլորգիր— Զարգացրուրյուն՝ ունի խորաններ
 և կիսախորաններ ու աղետարանիչների նկարներ։—
 Ժամանակը՝ 1477 թ.։

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

Թ. 68թ.— Ուլ հանդիպողը սուրբ աւետարա-
 նիս, յիշեցէք զնրաէս էրէցն, որ ետ ծաղկել
 զաւետարանս յիշատակ խաճա Իպրէհիմին,
 և որ յիշէ, յիշեալ լիշի ի իւր միւս անգամ
 գալստեանն, ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս և զմիւս
 դուստրն զՍառա Խաթունն, և զնորին
 դուստրն՝ զՆաթէլ Խաթունն, և զորդին Ազիզ-
 րէկն, և զդուստրն զՆաթուն աղէն յիշե-
 (ցէք)։ Կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս
 զՏէր Մուքայէն, և զմիւս դուստրն՝ զԹառ-
 դումաշն, և զկողակիցն Յեարմէլին յիշե-
 (ցէք)։ Դարձեալ յիշեցէք և զմիւս դուստրն
 զԳեհաճալար Սօլթանն և զդուստրն իւր

Խո(ս)րովիդուստն։ և զմիւս դուստրն Անթա-
 ոամն, և զորդին Վարթանէսն, և զհանգու-
 ցեալ զԳրիգորն, և զՄիրզախանն, և
 զդուստրն՝ զՄարի տաւն, և զՓարիզ(ա)տն
 և զՀոնիփսիմէն յիշե(ցէք)։

Կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զան-
 յիշատակ Թառդումաշն, քանց հող հնա-
 զ(ա)նդ, որ բազում աշխատանք ունի իւր
 հօր տանն վեր(այ), և ի վ(ե)ր(այ) ս(ուր)բ
 տւետարանիս անարատ պահելով զսա։ և
 որք հանդիպիք սմա, լի սրտիւ, աներկ մտօք,
 անկեղծ հաւատով, Աստուած ողորմի ասացէք
 մարմնաւոր անյիշատակ Թառդումաշին, զոր
 ս(ուր)բ Աւետարանս է հոգեւոր յիշատակ իւր
 հոգոյն և ծնողաց իւրոց։ Յիշեցէք և Աստ-
 ոած ողորմի ասացէք և Աստուած ձեզ և
 մեզ ողորմեացի ի միւս անդ(ա)մ գալստեան
 իւրոյ, ամէն։ Հայր մեր...

Թ. 112թ.— Դուկաս աւետարանի նկարի
 շուրջ եղած հիշատակարանը.— Մաղկեցաւ
 ս(ու)րբ աւետարանս ձեռամբ Ըմտ(ե)փ(ա)-
 Նոս եպ(իս)կ(ոպո)սի ի վանքս Առնշուց, ի
 դառն և ի նեղ ժամանակիս, զի գնաց Հա-
 սան քէկն և գերեաց զվնաստուն (զՎրաց
 տուն?) թվ(ին) ԶԻՉ (1477)։

Թ. 109թ.— Սուրբ աստուածայնոս աւե-
 տա(րա)նս, որ ստացայ ես Կարաչպետս իմ
 հալալ վաստական իմօվ, որ լինի (յի)շատակ
 ինձ։ Արդ, երես անկե(ա)լ աղաչեմ ի սուրբ
 աւետարանիս ընթերցողացդ, յիշեցէք ի
 մաքրափայլ աղօթս ձեր զմեղաշապարտ Կա-
 րաչպե(տն) և իմ կողակիցն Սարալուն և
 հոգեդրդին իմ Որդայնանն, և կողակիցն
 Սուրբիանէն, և որդիքն Վարդանըն և Կա-
 րաչպետն, և դուք յիշեալ լիշիք առաջի ան-
 մահ գառին Աստծոյ։ Ամի տեառն. ԹԷՃԼ-ին
 (1830)։ Արդ, ես Սարալալուս այս սուրբ
 աւետարանս (յ)անձ(ն)եցի թոռին իմոյ Կա-
 րապետին, որ է անուն կենակցին իմոյ և
 նա պարտաշկան է ինձ և իմ կենակցին ի-
 մոյ Կար(ա)չպետին անդա(ղա)ր յիշ(ա)-
 տ(ա)կել։

Թ. 111թ.—112ա.— Զվերջին ստացող սուրբ
 աւետարանիս զհեղահոգի քահանայն զՏէր
 Մուքայէն և զկողակիցն իւր զՆաթէլ Մու-
 թանն, որ ստացան զսա ի հալալ արդեանց
 իւրե(ա)նց յիշատակ հոգոյն և ծնողաց իւ-
 ր(ո)ց զՏէր Յակոբ քահանայն, և զԹառդու-

1. Ծարոնակված մայիս—հունիս համարից։

մաշն, եւ որդիքն Սարգիսջանն, եւ գշունդուրէկն յիշ(եցէք):

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զհեղափոխականայն զՏէր Մուքայէլն, եւ զորդին զՍարգիսն, եւ զնորին կողակիցն զՀովսիսիմէն, եւ զորդիքն զԳրիգորն, զՅակոբջանն, զՀնդուբէկն, Յարութիւնն եւ զԿատերքն Խաթունն, Խանփարին, յիշեցէք: Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զՏէր Մուքայէլն, եւ զորդին Փրիստիսն, եւ զկողակիցն զՄարիտատն, եւ զԳուստրն զԳուհարն, եւ զմիւս կողակիցն Աղիզ փաշէն, եւ զորդին Աստուածատուրն եւ զԳուստրն զԱլէյի խանն յիշեցէք):

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զՏէր Մուքայէլն, եւ զԳուստրն իւր զԽանփարին, եւ զորդին Յակոբջանն, եւ զհանգուցեալ զԿարապետն յիշեցէք, եւ Աստուած զողորմի ասացէք, ամէն:

Թ. 187թ.— Զվերջին ստացող սուրբ աւետարանիս յիշեցիք ի Քրիստոս եւ զՄուրատն, զԲուտախն, զմայրն իւր Ազիզն եւ զտրդ(ի)ս իւր Ասայտուրն, զՄածուրն, եւ զկողակիցն իւր զԽանձրեւարդն, զԽաթունիկն եւ զՀեղինարն, որ զաւետարանս ազատեց ի գերութենէ ի հալալ ընչիցն ի իւրոց: Եւ վոր հանդիպիք, աւղորմի ասէք եւ Աստուած ձեզ աւղ(որ)մեա(ց)ի իւր միւս անգամ գալստեանն, յամէն:

Ի Թվականիս հայոց ՌԻԹ (1760):

Ով եղբարք, ով ոք հանդիպիք սուրբ աւետարանիս, յիշեցէք ի մաքրաշփայլ աղաւթն ձեր զՄարտիրոս քահանայն) եւ զմայր իւր Փարիսայն եւ զկողակիցն իւր Վարդիսաթուն, որ բազում աշխատանք ունին ի ժամս ազատման սուրբ աւետարանիս եւ զիս անպիտանս եւ անարժան Միքայէլ երէցս, որ անուանս չեմ արժանի: Ով ոք հանդիպիք, միոյ բերան ողորմի ասէք, եւ Աստուած ձեզ ողորմի իւր միւս անգամ գալստյան որ(դոյ)ն Տլի պառքն կիւր, մնացածէս տվի. ով ոք ողորմ(մ)ի ասէ, ողորմածն Աստուած ողորմեացի իւրն, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք զՄիքայէլ երէցն եւ զԺնաւուսն իւր Տ(է)ր Ակոբ գահաճանն եւ զԹառղումաշն, որ զսուրբ խաչն աւետարանիս շինել հտուր: Ով ոք յիշէ, յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ, ամէն:

Թ. 262ա—264 բ.—

Քրիստոս գթած եւ ողորմած, Քրիստոնէից Տէր Աստուած, Ղողորմութեան քո զոլուն բաց, Լուր տառապեալ քրիստոնէեաց: Յամէն դիմաց եմք մեք նեղած, Ի ամէն ազգաց կոխան եղած, Եկեղեցիք բազում քակած, Բազում խաչեր է խորտակած, Գիրք Եւ աւետ(ա)րան գերի տարած, Կանայք եւ տղայք գերի վարած, Գիշեր ցերեկ կամք վարանած: Էս ամէնն ի մեր մեղաց, Որ բարկացար հայոց:

Ի Թուականիս հայոց ՌԾԷ (1608), ի ժամանակիս որում Շահ Ապաս արքայն պարսից հկեալ պաշարեաց զԹարվէզ եւ կոտորեաց զգաւրս տաճկաց, քանզի գնացեալ էին Ալի փաշայն եւ ամենայն զաւարմարքն Թարվիժոյ, Նեղլուանայ, եւ Երէվանայ ի վեր(այ) Դազի բէկին ի Սալմաստ: Եւ ի դառնալն նոց(ա) զամեն(եա)եան զնոսս սրախողխող արարեալ եւ բազ(ու)մք ի քրիստոնէից անդ կոտորեցան:

Եւ առեալ զքաղաքս Թարվիժոյ, եւ անցեալ գնացեալ էառ զՆեղլուան, եւ անցեալ գնաց ի Երեւան եւ պաշարեաց զնա ամիսս Թ (9) եւ ի հարկի կացուցեալ, էառ զքաղաքն, բայց չէ փոյթ երկարել մեզ զպատմութիւն մարտի պատերազմիս այսորիկ: Այլ եկեսցուք ի Թարվէզ եւ ասացուք փոքր ի շատէ զՆեղլութիւն եւ զշարշարանս քրիստոնէից ազգիս, թէ զի՛նչ եղեւ ընդ մեզ, քան(զի) եւ հրամանս ի յարքայէն թէ ո՛վ ոք աւժարեացի բնակել, աստի կացցէք, եւ ով ոք ոչ աւժարեացի՝ երթիցեն իւրաքանչիւր տեղիս իւրեանց, Յայնժ(ա)մ բազումք ի հայոց եւ ի տաճկաց զուղի անկեալ ելեալ գնացին ճանապարհի զաւուրս Բ (2), իսկ անաւրէն պարտնայքն քուրթ ազգին զամենեւեան զնոս(ա) զայլոսն կոտորեալ եւ զկանայսն եւ զտղայսն գերի աւարարին: Եւ զայս տեսեալ խեղճ եւ ողորմելի քրիստոնէիցս ահի եւ երկիւղի կայեայք ի տոռն եւ ի գիշերի: Եւ լայեայք հայրք եւ մայրք: Եւ մայրք ի վեր(այ) որդոց եւ զաւակաց մերոց միշտ եւ հանապազ վտարանկեալ կայեայք թէ (զի՛նչ) լինելոց եմք: Յայնժամ ողորմած եւ մարդասէրն Աստուած, որ ոչ կամի զմահ մեղաւորին, այլ զդառ(ն)ալ նորա, արկեալ գուժի ի սիրտ արքային, տուեալ

հրաման հայոց՝ թէ հայք ազատք են, բայց հրթալոյ ուրեք ուրեք հրաման չկա, կացցեն աստ, մինչ ի գարուն, եւ յորժամ ի մարտ ամիսն մտանիցեն, ամենեքեան ելեալ գնասցեն ի Շաշ քաղաքն, որ կոչի Ասպալան: Յայնժամ տառապեալ ազգս հայոց, զայն լուեալ ուրախացաք ուրախութիւն մեծ եւ յիստա տուեալ Աստուծոյ, արհնեցաք զարարիչն մեր: Եւ յորժամ եղեւ գարուն, եւ հրաման արքայէն, զի զազգս հայոց ի թիւ առցեն զայլսն եւ զկանայսն, մանաւանդ գտրչայսն եւ գաղթկոնս, մինչեւ ըստընդեայ մանկոնս: Եւ բերին զազգս հայոց ի յԱզպահան. բայց ազգն պարսից ոչ սիրեն զազգս մեր. այժմ այսպէս:

Այժմ ասացուք՝ թէ զի՛նչ եղեւ առ այլ ամենայն ազգս հայոց. եղեւ հրաման արքայէն զի երթիցեն դերեսցեն զստունս հայոց՝ զԿառա, զՇիրակոյնիս, զԱրծի, զԱրճէշ, զԲերկրի, զԽնուա, զԵրեւան, զՆախշուան, զԶուղայ, զԱղբակ, զՍաղամաստ: Եւ քնացեալ գերեցին եւ զբազումս սրախոյնող արարին եւ գերեցին: Եւ զայս տեսեալ խաւարեալ աչաց մերոց ի խոր խոցոտի, գալարի եւ խարշատի աղիք մեր: Այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն մեղաց մերոց: Բայց ճար չունիմք, քան զՔրիստոս. փառք Աստուծոյ հազար բերան:

Արդ, ի վերջին ժամանակիս նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս ի թվին հայոց ՌԾԵ.ին (1606), ի թագաւորութիւնն Շահ Ապագին, ի հ(ա)յր(ա)պետութեան(ան)ն Էջմիածնայ տեառն Դաւիթ կ(ա)թ(ողի)կոսին: Յիշեցէք եւ Աստուած ողորմի ասացէք բարեմիտ եւ հեզահոգի Տ(էր) Միքայել քահանային եւ կողակցին Նաէֆին եւ որդւոցն Սարգսին եւ Փիրասուանին եւ զըստերացն եւ զարեան մերձաւորսն իւր, ամէն:

Դ(ա)րձ(եա)լ յիշեցէք զպ(ա)րոն Յակոբճանն եւ զծնողսն իւր, զհայրն ուստայ Մկրտիչն եւ զմայրն Գաւհար սուրբանն եւ զկողակիցն իւր զՍուրբան խանումն...

№ 13

ԱՌԵՏԱՐԱՆ

Թեւրեթը՝ 311.— Պրակնեթը՝ 26, յորաբանչուրը 2՝ թերթից.— Մեծուրյունը՝ 14,5×11×7:— Նյութը՝ զեղին թուղթ.— Կազմը՝ կաշեպատ տախտակ: Կազմի վրա զարդանկարներ, ներսի կողմից պծավոր կտավով պատված:— Պահպանակ՝ սկզբում և վերջում 2-ական թերթ մազադաթյա՝ ուղղագիծ երկաթագրով:— Վիճակը՝ բավարար:— Դուրյունը՝ երկշունչ:— Տողերը՝ միջին հաշվով 19:— Դիրը՝ բոլորգիր:— Զարդագիր՝

լուսանցրներում կան զարդանկարներ, զազանագրեր, թռչանկարներ եւ ծաղրանկարներ: Դուրեւերի եւ պարբերութիւնների սկզբնաստուեր կարմիր թանաքով:

Թ. 1բ.— Հետաբերի մի նկար՝ մի զինվորական, նստած, աջ ձեռքում՝ նետ, ձախում՝ ազիզ, իր ժամանակի տարազով եւ ակառքին՝ օդ:— Ժամանակը՝ 1494 թ.:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 311ա.— ք.— Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան... Նկարեցաւ սուրբ աւետարանս ձեռամբ (յ)ողնայմեղ եւ փծուն գրչի սոսկանուն Յովանէս արեղայի: Յիշյալ լիջիք ի Քրիստոս, ի խնդրոյ Աստուածայտուր քահանայ (յ)ի եւ իւր որդոյ Թոմա քահանայի եւ իւր յա(ր)եան մերձաւորաց: Ով որ հանդիպիք, լի բերանով Աստուած ողորմի ասէք եւ Աստուած զձեզ յիշէ իւր միտանգամ գալըստէան, ամէն:

Ի թիւ ԹՃԽԳ (1494):

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 2բ.— Յանուն Աստուծոյ եւ Թանգու Սողոմոն միաշրտեցաք սուրբ աւետարանս եւ փափաքող եղաք Քրիստոս տեսին, ով կարդեաք, լիով՝ սրտիս ասացէք՝ թէ Աստուած ողոր(մ)ի Թանգայու Սողոմոնայ, ամէն:

Թ. 91ա.— Յիշատակ է Սուկեազի որդի Տէր Յակոբին. եւ իւր որդին Դէորդն, եւ Թորոսն եւ Երբոր որդին Համբարզն: Եւ այս սուրբ մկրտի աւետարանն ինձ՝ Տէր Յակոբիս ընծավից Կառապետ առաջնորդից ի թվն Փրկչի 1821:

Թ. 147բ.— Զստանուն ծրոյս, զպղնդս, զծոյլս, որ չեմ արժանի յիշման, յիշեցիք ի մարտափայլ յաղաթս ձեր, ազալեմք, խոշորութեան եւ սղա(լա)նացն գրոյս մի մեղադրէք, զի իմ կարողութիւնս այսչափ էր:

Թ. 240ա.— Յիշատակ է Տէր Աթանասին: Ի 1841-ին այնպէս նեղութիւն պատահեց, որ մայրն իւր մանուկն ուրացաւ ի Փէրիու գաւառին, որ հայրն որդին թողցն, որդին իւր հայրն թողցն, աշխարհն որ կայր երերում էր, որ էս գեղցն միշուս գիւղն շէին կաշրում գնալ: Էնպէս սաստիկ բարկութիւն ելաւ վասն մարդկանց մեղացէն, որ էլ չեմ կարող պատմել: Եւ մեղաւոր անարժան անունս քահանայ եւ գործս շարութեան, Տէր Աթանաս Տէր Յակոբի գրեցի: Ով որ հանդիպի, մին բերան ողորմի ասի, ամէն:

Թ. 311բ.— Փառք... սուրբ Երրորդութեան... Յամն Զ.իւնի-իւնիւրդի (1502) թուարեութեան Հա(յ)-կազկան տոմարի եւ ես, Մկրտիչ անարժան քահանայ անուամբ եւ ոչ գործով, տեղալի փմաւր եւ հառաջ արտիւր կալայ զտիեզ(եռ)այլոյսն վտակ չորից դնող...

№ 14

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Թերթերը՝ 267:— Պրակները՝ 22, յուրաքանչյուրը միջին հաշվով 12 թերթից:— Մեծուրյունը՝ $13 \times 9,5 \times 3,5$:— Նյութը՝ զեղնած բարակ թուղթ:— Կազմը՝ կաշեպատ դարտոն, ներսից փակցված տպագիր սպիտակ թուղթ:— Վիճակը՝ սկզբից և վերջից թերի:— Գրությունը՝ միասյուն:— Տպերը, միջին հաշվով՝ 23:— Գիրը՝ մանր բոլորգիր:— Զարդագրություն՝ ունի կիսակորաններ, զարդագիր և լուսանյազարդություններ, վերնագրերը կարևոր թանարով:— մամանակը՝ 16—17-րդ դար:

Տեղան սկսում է 1888 թվին Վաղարշապատում հրատարակված Շարականի 25-րդ էջից և վերջանում 221-րդ էջով:

Հիշատակարաններ և հիշատակագրություններ լուսնի, բացի թ. 80-ի փոքրիկ հիշատակագրությունը:— «Զայս ևս Ղազար վարդապետս, ևս անպիտան երէցս, ևս գրեցի գիրս:»

Այս ևս աշակերտ Ղազարու գրեցի, որ յահեղ...»

№ 15

ԱԿԵՏԱՐԱՆ

Թերթերը՝ 318:— Պրակները՝ 26, յուրաքանչյուրը 12 թերթից:— Մեծուրյունը՝ $17 \times 13 \times 7$:— Նյութը՝ զեղնած հաստ թուղթ:— Կազմը՝ կաշեպատ տախտակ:— Վիճակը՝ ոչ բավարար. սկզբից թերի է մի քանի թերի:— Գրությունը՝ երկսյուն:— Տպերը՝ միջին հաշվով 20:— Գիրը՝ բոլորգիր:— Զարդագրություն՝ կան թռչնագրեր և լուսանյազարդություններ, ավետարանիչներ և կիսավետարաններ:— մամանակը՝ 1489:— Գիրը՝ Բարսեղ:— Վայրը՝ Արճնշ:— Պատվիրատուն՝ Հովհաննես քահանայ:— Պահպանակ՝ վերջում մի թերթ մագաղաթյա (ավետարանից):

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 313ա—316բ.— Փառք քեզ... Արդ՝ յանկ հեղալ աւարտեցաւ աստուածախօսս ևս աւետարեի սուրբ աւետարանս յ թուականիս հայոց ՋԼԸ (1489), ի գաւառիս Քաջրեբունոյ, որ կոչի Արճնշ, ի գեաւղս Ասպիտինակ, ընդ հովան(ե)աւ սուրբ Ստեփանոսի Նախավկային ևս սուրբ Երից Մանկանց վկայիցն:

Արդ՝ գրեցաւ սուրբ աւետարանս ձեռամբ Բարսեղ մեղսամակարթ գրչի, ի խնդրոյ Յովանէս քահանային, որ ստացաւ զսա ոչ յաւելորդեաց ևս կամ ի փարթմամբենէ, այլ ի քաղում տվայտութեամբ յաղթահարեալ ի սիրոյ սուրբ աւետարանիս, ըստ գրեցելոյն

թէ՝ Սէր կատարեալ ի բաց մերժէ զերկիւղ... Զայս ամենայն լուսւ հաւատարիմ ծառայս Աստուծոյ Շահրիարն ևս զՍաղդաթիար, ևս ծանեալ զի սնտրի ևս լուսն է աշխարհս ևս անցաւոր է մեծութիւն սորա, մեծաւ փափաքմամբ, յոյժ սիրով ևս յաւար կամաւ ստացաւ չքնաղ ևս զանհամեմատս ի բնաւ զՔրիստոսի աւետեաց բնակարանս զքառավտակ աղբերս որ զԵղեմ ևս զարարածս առողանէ ևս ըզթարշաւեալքս մեղաց տօթիւ վանաշեցուցանէ առ ի պողարերիւ զարդարութիւն: Զայս համեմականս, զլոյս աշխարհի զարձակիչս կապելոցս ևս զգորիս կորուսելոց: Ընկալաւ զսա մեծաւ ըզմամբ ամենօրհնեալ ևս երջանիկ տանուէրն Դովլաթիարն ի վայելումն որդւոյն իւրոյ սրբաւոր քահանայի Տէր Յովանիսին ևս յիշատակ մեծ պապին պարոն Մէրհանին, ևս կողակցին իւրոյ Թուրվատայ խաթունին, ևս զաւակացն նորին Դովլաթիարին, ևս Շահրիարին, ևս Սաղդաթիարին ևս Դովլաթեարին. ամենօրհնեալ ևս ծաղկեալ զաւակացն՝ Տէր Հովանէսն, ևս Խորեարին, ևս Գուլեարին, ևս դստերն Խուրնիկարին, ևս զՇահրիարն ևս զիւր օրհնեալ զաւակացն զՄուրատն, ևս զԵղանբաշին ևս զՋստերն զՄէրհնէն ևս զԳուլումիաշէն, ևս զկողակիցն զՍաղթումշէն, ևս զմիւս եղբայրն զՍաղթաթիարն ևս զտղայքն զԷդկարն, ևս զՄէրհանն ևս զԴուխտարն, ևս զկողակիցն զՆարին խաթուն:

Եւ դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զԴովլաթիարն, ևս զկողակիցն զՇահնիկարն, ևս Տէր Յովանէսն ևս զիւր կողակիցն զՆոնֆարն, ևս դստերն Դուլնիկարն, ևս մեծ պապին Դիւանշին, ևս զիւր կողակիցն զՄարիամն. լի բերանով Աստուած ողորմի ասացէք ևս Աստուած ձեզ ողորմի ասողացդ ողորմեացի, ամեն:

Եւ դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զԵղբշէն, ևս զՄէրշէն, ևս զեղբայրն Թաղրի Վէրմշիշն, որ ի Քրիստոս գնացեալ են, Աստուած ողորմի իւրոցն, ամեն:

Եւ դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զԲայրամն, ևս զմեծ խաթուն. ևս Աստուած ձեզ յիշէ իւր արքայութիւն, ամեն: Դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ ձեզ ո՛վ կարացողք սուրբ աւետարանին, զի հանապաղ Աստուած ողորմի ասէք Դովլաթիարին, ևս Շահրիարին, ևս Սաղդաթիարին ևս իւրոց զաւակացն առհասարակ, նախ Տէր Յովանէսին, Գուլարին, ևս Խուրիարին, ևս Մուրատշին, ևս Էդդանբաղշին, Էդկարին, ևս Մերճանին ևս զմայր տղայոց առցա՝ Նիկարիաշէն, ևս զՄարիթումշէն, ևս զՆարին խաթուն, ևս դստերացն իւրոց՝ զԽուրնիկարն, ևս զԳալումիա-

չէն, և Դուխտարն, և զՄէրճէն և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալն, զի ստացան զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր և իւրոց ննջեցելոցն, լի բերանով Աստուած ողորմի ասացէք և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեացի, ամէն: Երանեալ են անբիծք, հոգոց և Հայր մեր...

Արդ ևս անպիտանս ի գրիչս գրչութեան Բարսեղ սուտանուն քահանայ, աղաչեմ զձեզ, զի որք կարգաբ կամ օրինակէք, լի բերանիս Աստուած ողորմի ասէք ինձ՝ եղկելի գրչիս և ծնողացն իմ՝ Մկրտչին և Մեկիք Խաթունին և կողակցին՝ Մրաթ Խաթունին և դեռաբոյս զաւակին իմ Վրդանէս և զստեղ իմ Մէլէքնին և Գուգիաշին և զուսուցիչն իմ՝ զՏէր Ագարիայն և զամենայն երախ(տ)աւորն իմ և զամենայն օգգակաւն և զամենայն արեան մերձաւորքն, զկենդանիքն և զհանգուցեալն, Աստուած ողորմի ասացէք և Աստուած ձեզ ողորմեացի յիւր արքայութիւն, ամէն:

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ. 317ա.— Արդ՝ յիշեցէք զվերջին ստացող սուրբ աւետարանիս զխօջա Իսրայէլն և զհայրն իւր Միքայէն և զմայրն իւր Ուստիանէն և զեղբայրն իւր հանգուցեալ ի Քրիստոս Պետրոսն, զկողակցն իւր մէր տատիկն և զդուրիս իւր Սարաւոն և զբերքն իւր Հակոբեմի, Գօգիկն, Զարափաշէն և Յիշող յիշեալ լիւր անշղ առեկին, ամէն: Հայր մեր...

Բովականիս հայոց Ռմի (1608): Դարձայ յիշեցէք զխօջա Իսրայէլն և զմեծ պապն իւր զՄիսայէլ և զկողակցն իւր զԽուր Խաթուն, զՀայրապետն և զկուսակցն իւր Սինիկն և զմիւսն Հայրապետն և զորդին իւր Զիւլէ: Յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք, ամէն:

Բ. 248.— Աստուած ողորմի ըմբռնանքն սղոցն Դաւութին, նոր Պարոնին՝ յիշատակ տվին սուրբ Կէորգայ մասն:

№ 16

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Քերթեր՝ 356: 4 թերթ առկից և 4 թերթ վերջից լի գրված:— Պրակնիք՝ 29, յուրաքանչյուր 12 թերթից:— Մեծուրյունը՝ 14,5×11×6,5:— Նյութը՝ մազաթի, կազմը՝ կաշեպատ տախտակ՝ ճնշումով:— Տպիքը՝ 25:— Գիրը՝ բուրգգիր:— Զարդագրւոյուն՝ բազմաթիւ խորանիւր, կիսախորանիւր, լուսանցազարդութիւններ, ոսկով և կարմիր և այլ գույնով:— Գրչութեան քվակներ՝ ՌՃԳ (1654):— Գրիչը՝ Հակոբ:— Գրչութեան վայրը՝ Շախսապան գյուղ (Սպահան):— Պատվիրատուն՝ Ստեփան:

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐԱՆ

Բ. 349բ—352ա.— Փառք... Արդ՝ գրեցաւ տառս այս աստուածային, որ կոչի շարակոց, ի յերկիրս Շօշ, որ է Ասպահան, ի զեօզս որ կոչի Շախսապան, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին, ի թուականիս հայոց ՌՃԳ (1654), ի հայրապետութեան սուրբ Աթոռոյն Էջմիածնայ Տեառն Փրկչոյս կաթողիկոսի, որ ի մարմնի զվարս անմարմնոց ունէր, որ Աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ, ամէն: Եւ ի յառաջնորդութիւն Շօշ քաղաքիս քաջ բարունապետիս Տէր Դաւիթ, ի Թաշաւորութեան ալլաւսեոից փոքր Շահապասին:

Գրեցաւ սուրբ տառս ձեռամբ անարժան և ախմար Յակոբիս, յիշատակ պարոն Ստեփանոսին, որ ստացաւ զսա հալալ ընչից իւրոց՝ յիշատակ իւրն և ծնողացն իւրոյ պարոն Աւետիկին և Սահմանին, որ Աստուած վայելի տացէ և զիւրեանս անփորձ անասան պահեցէ, ամէն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփանոսն և հօրեղբայրն իւր զԽօջա Դիւանջին և որդին իւր զպարոն Միրզաբէկն, և զՄիրզաբէկի որդին զՈսկանն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփանոսն և զմիւս հօրեղբայրն իւր՝ զպարոն Մուքայէլն և զնորա որդիքն՝ զԲարադամն և զԲարաբիազն:

Եւս առաւել յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփանոսն և զհանգուցեալ եղբարքն իւր ի Քրիստոս՝ Ամիրջանն, Ոսկանն, Պարսամն, յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք:

Միւս անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփանոսն և եղբարքն իւր Այգրն, Ռհանէսն, Զօրաբաբէլն, Պետրոսն, որ Աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ, ամէն:

Կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփանոսն և զպապն իւր զԽօջայ Ամիրջանն, որ հան(գ)ուցեալ է ի Քրիստոս Աստուած ողորմի ասացէք և զհանիկն իւր Աղաբէկին, որ Աստուած իւր արքայութեանն արժանս առնէ, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփանոսն և կողակցն իւր զՄարիամն, և մայրն իւր զՍանամն և բոյրքն իւր՝ զԼէլին, և զԱննային և զամենայն արեան մերձաւորսն յիշեցէք:

Միւսանգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփանոսն և զհայրն իւր պարոն Աւետիգն, որ եկեղեցոյս մեր խնամածու և երեսփոխան է, Աստուած փոխարէն երկնից արքայութիւնն հատուցէ, ամէն:

Եւս առաւել յիշեցէք ի Քրիստոս զքահա-

նայք եկեղեցոյս Լուսաւորչի, նախ զՏէր
Աստուածատուրն, որ հանգուցեալ է ի Քրիս-
տոս, Աստուած ողորմի ասացէք: Երկրորդ,
զՏէր Սարգիսն, Էրրորդ, զՏէր Աստուածա-
տուրն, որ ունին բազում աշխատանք եւ ե-
րախտիք ի վերայ մեր, վարձահատուցն
Քրիստոս հատուցէ վարձս բարիս ի յերկինս
եւ ի յերկրիս, ամէն:

Կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զպա-
րոն Ստեփանոսն, որ շատ ջանիւ ետ գրել
զսա, աղաչէ զձեզ ասելով, թէ յորժամ կար-
դաք կամ օրինակէք, միով ողորմեայիւ զփա-
ւաքս իմ լցէք եւ դուք վարձս ի Քրիստոսէ
առնուք, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զծաղկարար
Աստուածատուրն, որ ոսկով եւ լաճվարտով,
երանգ երանգ, գոյնզգոյն դեղօք զարդարեաց
եւ պայծառացոյց, Աստուած աւելի շնորհաց
արժանս արասցէ, ամէն:

Արդ՝ ես անարժան եւ պիտականուն Յա-
կոբս, յերիսս ի գետնի դնելով աղաչեմ
զձեզ, ո՛վ հայրք եւ եղբայրք, յորժամ կար-
դաք վամ օրինակէք, լաւ խնամս տարէք առ-
բա, եւ դուք վարձս ի Քրիստոս առցէք եւ ինձ
մի բերան ողորմի ասացէք, ողորմածն Քրիս-
տոս ողորմեսցի ձեզ ի միւսանգամ գալըս-
տեան իւրոյ եւ լսել տացէ ձեր երանաւէտ
բարբառն, որ ասէ. Եկաք օրհնեալք հօր ի-
մոյ, ժառանգակից երկնից արքայութեանն,
ամէն:

Եւ այժմ եղեւ աւարտ տառիս

Աստուածախօս սուրբ կտակիս,

Որ եղեւ խնդումն սրտիս,

Որ ծրեցի զվերջ գրիս,

Ի փոքր հայոց թուականիս,

ՌՃ՝, ասել երիս,

Որ աւարտեցաւ յա(յ)սմ տարիս,

Ի մուտ ամսոյ դեկտեմբերիս,

Ձեռամբ անարժան Յակոբիս,

Որ անունս ունիմ, գործ ոչ բարիս,

Մեղօք սեւացեալ է հոգիս,

Որ յաճախ կացեալ եմ ի շարիս,

Ո՛հ, վա՛յ ասեմ քակտի հոգիս,

Ձի ոչ ունիմ մասն ի յերկինս:

Եւ արդ ասեմ անօթ գրիս,

Նախ եւ յառաջ կաղամարիս,

Որ ի յինքն ունի սեւ թանաքիս,

Նա կու գրէ որչափ կամիս:

Երկրորդ՝ ասեմ վասն գրչիս,

Դու ժամէժամ է՛ր կու հանգչիս.

Մատունս իմ ոսկոր է եւ միս,

Մինչ գրեց՝ զայրացաւ հոգիս:

Երրորդ՝ ասեմ գրչատաշիս,

Որ վու հանէ սիւսլ գրիս,

Եւ գրչատաշն ասէ ի յիս,

Թէ որ զիս սուր մնալ կամիս,

Մի առաքել զիս յայլ տեղիս,

Որ այլ զատ կոտորն կամ միս:

Չորրորդ՝ ասեմ սատարֆներիս,

Մինն զհօլի մինն զրմզիս,

Յորժամ գրեն զլուս բանիս,

Նա կու խնդա(յ) սիրտս եւ հոգիս:

Հինգերորդ՝ ասեմ քանոնիս,

Որ ճշմարտութեան օրինակիս:

Վեցերորդ՝ ճարտավարիս,

Որ կու քաշէ պարիսպ գրիս:

Եւ փնեբորդ՝ ասեմ տողշարիս,

Որ չեմ աշխատի շափել տետրիս:

Ութերորդ՝ վասն փարկալիս,

Որ շինող է նա տողշարիս:

Ով ոք հետեւի բաներիս,

Ուզէ թողութիւն գրողիս:

Ըզբեզ ունիմ յոյս ի մտիս,

Տէր եւ Աստուած փրկեալ դու զիս,

Ի փորձանաց որ ի յերկրիս,

Սատանայի, որ պատրէ զիս:

Համաբարի Տէր նայեալ յիս,

Ի քո անարժան ծառայիս.

Ընդ սրբոց քոց հաղորդեալ զիս,

Յորժամ զազգս մարդկան դատիս:

Ո՛վ ընթերցող եղանակիս,

Յիշեալ ի Տէր զիս եղեկիս,

Յակոբս խեղճ ողորմելիս,

Մի հայր մեղայիւ յիշեսցիս.

Եւ դու առցես վարձս բարիս,

Ի յարարչէն՝ որ ի յերկրիս.

Թէ քահանայ ես՝ փառաւորիս:

Թէ սարկաւազ՝ ի փառս հասանիս.

Թէ պարտն ես՝ յիշեալ եւ զիս,

Արքայութեան արժանացիս.

Փոխան յիշման հայր մեղայիս,

Եւ դու երկայնամեայ կացցիս, ամէն:

Թ. 168ա.— Ո՛վ ընթերցող եղանակիս,

Յիշեալ ի Տէր զգեղեկիս,

Թէ սարկաւազ ես՝ զօրասցիս,

Թէ տէրտէր ես՝ փառաւորիս:

Թ. 180բ.—181ա.— Ի Յակոբէ անպիտան,

Գրեցաւ գիրս՝ որ է շարական,

Ի յերկիրս Ասպահան,

Ի գեւղս, որ կոչի Թովրասական,

Ընդ հովանեալ եկեղեցոյն,

Որ անունն ի Լուսաւորչեան:

Ստացող գրոցս այս բանական,

ԸՍտեփանոսն պատուական,

Չոր Տէր Աստուած պահէ անփորձ,

անասան:

Հովանի լիցի աշըն հայրական,

Որք կարդալով վամ լսելով,

Ամէնն ասացէք ամենեքեան:

Աւուրս է մեծ, տօնս ահաւոր,

Լեր իմաստուն խնդրեալ մտաւոր:

Անդէն առցես պարգև բարի եւ երկնաւոր,
Այսօր երկ(ի)րս շնորհօք լցեալ է հոգեւոր,
Զոր մարդ անմիտ ոչ իմանայ ամէն բոլոր:

Այսօր առաքեալքն էին ի տանն վերնաւոր,
Առին շնորհքս, խօսէին բաժանաւոր,
Այլ եւ այլ լեզու տուա քարոզաւոր,
Որ երկիրս լցաւ լուսով երկնաւոր,
Հոգին էջ երկնից էր զօրաւոր,
Աղանձանման արծաթապատ թեաւոր,
Ոսկեփետիկ ճաճանշ ունէր,
Նա բնակէ ի մարդն մտաւոր:
Ո՛վ Յակոբ թշուառական եւ մեղաւոր,
Էբր ընդ հոգւոյդ եւ ընդ մարմնոյդ

իրաւախոր,
Ընդ մարմնոյդ ուղիղ կենսա եւ ընդ
հոգւոյդ մոլոր,
Մարմինդ է աղտեղացեալ ամէն բոլոր:
Ո՛վ եղբայր, յորժամ ասես այս շարական,
Լաւ ասէ քաղցր ձայնիւ համեղաբան,
Ընդ նմին եւ զիս յիշեալ Յակոբս անպիտան,
Եւ սորա ստացողն, որ ստացաւ զսա
խորան

ԸՍտեփանոս, ազնուական,
Եւ հայրն իւր պարոն Ավ(է)տն
զարմանական,
Որ է եկեղեցոյս մեր երեսփոխան,
Եւ հոգեւոր իրի յոյժ բարեկամ,
Հոգւոյն սրբոյ շնորհացն արժանան, ամէն:

Թ. 233ա.— Ձեռս փտի եւ հող դառնայ,
Գիրքս յիշատակ առ ձեզ մնայ,
Ով ոք հանդիպի սորա՝
Թերին ընու, աւելի բառնա՝
Նա ի Տեառնէ զօրանայ:

Թ. 229բ.— Ո՛վ քնթերցող բարիմաց,
Պարգև առնուա ի Հոգւոյն շնորհաց,
Յիշեալ ի Տէր զծրոգս անմոռաց:

№ 17

Ա.Ի.ԵՍԱՐԱՆ

Թերերը՝ 173, որոնցից 5-ը ուրիշ ձեռագրից
պատասխանեց են: Մեծուրյունը՝ $20,5 \times 14 \times 4$ —
նյութը՝ հասարակ թուղթ: Կազմը՝ կաշեպատ տախ-
տակ: Ձեռագրի վիճակը՝ չբի մեջ ընկած, պակա-
տում են բազմաթիվ թերթեր: Տաղերը՝ միջին հաշ-
վով 23: Գիրը՝ բուրգրիկ: Զարգացրոյունը՝ լու-
սանցքներում կան գեղեցիկ լուսանցազարդեր եւ մարդ-
կանց նկարներ: Դիտարկելը գրված են զարդանկար-
ներով, իսկ վերնագրերը՝ կարմիր թանաքով:

Հիշատակարան՝ միայն թ. 168ա. «Թվին
ՌՃԻԹ (1680)»:

Հիշատակագրութուն՝ թ. 69ա. անկապ մի
նախադասութուն, որից կարդացվում է
միայն «նարգիզ նշանացի»:

Ուշ շրջանի հիշատակագրութուն՝ թ. 90ա.
«Յիշատակ է պարոն Ամուրջանի»:

№ 18

Ա.Ի.ԵՍԱՐԱՆ

Թերերը՝ 219: Պեղակներ՝ 17, յուրաքանչյուրը
12 թերթից: Մեծուրյունը՝ $26 \times 18 \times 7$ — նյութը՝
գեղեցիկ թուղթ: Կազմը՝ կաշեպատ տախտակ,
մի երեսում զարդարանդակված խաչ, մյուսում՝ գա-
նազան զարդարանքներ: Պահպանակները՝ երկու
թերթ մագաղաթ, մեկը՝ առաջից, մյուսը՝ վերջից—
վիճակը՝ բայթալված: Գրութունը՝ երկուսում— Տո-
ղեբը՝ միջին հաշվով 20: Գիրը՝ բուրգրիկ: Զա-
րգացրոյունը՝ թուղթեր, լուսանցքներում զանազան
զարդարանքներ, երեսն մարդու նկարներ, Թ. 1—13՝
զանազան նկարներ, խորաններ եւ փոսխորաններ:
Թ. 157բ—158ա՝ խորան եւ փոսխորան: Գրիչը՝ Դա-
վիթ եպիսկոպոս: Ժամանակը՝ 1587: Ստացողը՝
Մանգասիւ Սաղգիան, — Վայրը՝ Զարայդայա (Արա-
րատյան երեկոյ) եւ Մասն (Բասեն գավառ):

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 215բ—219ա.— Փառք... Արդ, սկիզբն
եղեւ սուրբ աւետարանիս ի երկիրն Ա-
րարատեան, ի գեղն որ կոչի Զարայ-
դայա, ընդ հովանեաւ սուրբ կաթողի-
կէիս եւ սուրբ Ստեփանոսիս, եւ այլ
բազում արքունցն որ աստ կան: Ոչ կարացի
կատարել վասն այն պատճառին, որ վասն
իմ ծովացեալ մեղացն պատուհաս ետ
Աստուած ի վերայ մեր, որ Յարհատ փաշայն:
Եւս ըՍտամբուլու բազում զաւաւթ, եւ ե-
կաւ ի վերայ երկրին յորանու եւ շինեաց նո-
րահիմն բերդ: Եւ յորժամ լուա Մահմեա
խանն զգալն փաշային, որ էր տեար Երեւա-
նու, եհան երկիրն ամէն անողորմաբար, եւ
(տ)արաւ հետ իւրն, ազգ այլ ազգեաց եւ
քրիստոնէից էաք, ի մէջ նոցա որպէս զգա-
ռինս ի մէջ դայլոց: Յորժամ հասուցին եր-
կիրն Գեղամայ, սկսան թալանել եւ կողոպ-
տել. բազումք փախան անտի եւ դարձան
յետս, եւ այլքն քշեցին մինչեւ Դանջայ,
յայնպէս տեսաք, որպէս հրամայէ աւետա-
րան սուրբ, թէ մատենացի, եղբայր գեղբայր ի
մահ եւ հայր զորդի: Որ ես անարժան եւ մե-
ղաւթ լցեալ Դաւիթ սուտանուն եպիսկոպոս,
փախայ անտի եւ եկի աշխարհն աւսման-
լուին, ի երկիրն Բասենու: Նոյնպէս ստացաւ
սուրբ աւետարանիս բարեմիտ եւ հեղահոգի
Տէր Աստուածատուրն եթող զիւր դստերն եւ
եղբայր որդիքն եւ ըզգակ բազում ի մէջ կա-
տաղած մարդադէմ գազանացն, եւ ինքն էաւ
զիւր որդին՝ Գրիգոր սարկաւազն, եկաւ զհետ
մեր Բասէն, դատարկ ամենայն մարմնաւոր
ինչից: Ամենայն գրեանք եւ եկեղեցոյ ա-

նախքան դերի անկալի ի ձեռն աշխատեց, բայց միայն այս աշխատանքն Կիսագիր մնաց շնորհաբան Քրիստոսի: Ես անիմաստ գծաւոր հանց իմացայ տեսութեամբ աշացս, որ Տէր Աստուածատուրն մարմնաւոր անարանաց, ոչինչ հոգ չունէր: Հոգեւոր փափաքն այն պատճառին մնաց, որ կատարի խոստացեալ պարգեւն առ Աստուած:

(Ա)րդ, որ կատարումն սորայ եղեւ երկիրն Բասենու ի գեւղն, որ կոչի Մառս, (յ)իշատակ հոգոյն Տէր Աստուածատուր բարեմիտ քահանային եւ ծնաւորացն իւր, հաւրն Յոհաննին եւ մաւրն Մարգարիտին եւ կողակցին Ուրբիշատին, որ տղայ հասակաւ առ Քրիստոս փոխեցեալ էր եւ Տէր Աստուածատուրն այրի նստեալ, վասն սիրոյ արքայութեանն:

Բացցէ Տէր Աստուած գոտուն յիւրն, եւ որդոյն Գրիգոր սարկաւագին եւ դստերացն Հուստամիսին, Նղիսաբէթին, Վարդիթէրին, Եղբարն Կիրակոսին, եւ կողակցին Մուրաթին, Ուրտիսաթունին, որդոցն Մելքիսէդին, Ամիրին, եւ դստերացն Մարիամին, Մարգարիտ ապաշխարողին, Խանաղին, Ուլիսին, եւ այլ եղբարն Մարկոսին, եւ կողակցին, Մամոսկին, որդոցն Յովանիսին, Կիրակոսին, դստերացն Գայիանին, Մարգարտին, Սիրայմարգին, եւ քուերն եւ ամենայն արեան մերձատրացն, առհասարակ կենդանեաց եւ ննջեցեւոց, յիշեցէք եւ լիակատար սրտիւ Աստուած ողորմի ասացէք:

(Ա)րդ՝ գրեցաւ ձեռամբ անարժան եւ սուտանուն Դաւիթ եպիսկոպոսին, որ միայն անոնս ունիմ եւ ոչ գործ: Եւ գրեցաւ Ղուկաս դուքան ձեռամբ իմ աշակերտ Գրիգոր սարկաւագին, որ եղեւ սուրբ աշխատանք յիշատակ Տէր Աստուածատուր քահանային հոգոյ, եւ վայելումն որդոյն Գրիգոր սարկաւագիս, որ է իմ աշակերտ:

Գրեցաւ սուրբ աշխատանքս ի թուականիս հայոց ՌՂԶ (1587), ի դառն եւ ի նեղ ժամանակի, որ գրով ոչ կարեմ պատմել զչարն ի ձեռն այլ ազգաց:

Յիշեցէք զիս անարժան Դաւիթ գծողս, եւ գծնաւորն իմ հայրիկ Խէչիկին, եւ մայրն իմ հանգուցեալ Փիանդէն եւ միւս մայրն, Խաթունն, որ գրոյս գրելն հանապազ մեզ սպասատրէր եւ կերակրէր: Եւ եղբայրն իմ Յովանիսն եւ հանգուցեալ եղբարքն իմ Մկրտիչ սարկաւագն, Մարգիս սարկաւագն, եւ քուերքն իմ եւ ամենայն արեան մերձատրքն յիշեցէք, եւ լիակատար սրտիւ Աստուած ողորմի անացէք: Խոշորութեան եւ սխալմանս գրոյս անմեղադիր լինուք, որ ես աւր նած է: Անտարութիւն եւ միտքս մոլոր, թալ-

աւոր մեզ կերակուր ինքն միայն Աստուած պատրաստէր, որ տուաւն է ողորմութեան, ապաւէն տնանկաց եւ պարգեւիլ բարեաց, հոգեւոր եւ մարմնաւոր: Աղաչեմ զհանդիպողքդ, որ զիս սուտանուն Դաւիթ գծողս յիշման տրժան առնէք: Պարհեատուն Աստուած, որ նայ ինքն պարգեւէ, ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշեցեւոցս, յերկնից արքայութիւն, եւ նմա փառք յաւիտեանս, ամէն:

ԶԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 219ա-ր.— Զվերջին ստացաւ սուրբ աշխատանքս, որ ստացաւ զսայ ի հաւալ յընդից իւրոց յիշատակ հոգոց աշխատանքն զպարոն Տէր Սիմէոն եպիսկոպոսին եւ ծնաւորացն Մելքոնին, Մարկոսին եւ Եղբարն Գառպարին, Կիրակոսին, Կարապետին, Ստեփանոսին, Դաւթրին, մեծ պատին Ստեփանոսին, կողակցին Շնուհորին, մաւր պատին յԱշտափին, կողակցին յԱննային, որդոցն Տէր Սիմիթար վրաժատորին Մկրտչին: Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ դասք քահանայից, կարգաւոր կամ տեսանելով, կամ յարեանելով կարողացէր եւ Աստուած ողորմի ասացէք, ամէն:

Ես Դաւիթ եպիսկոպոս ծախեցի սուրբ աշխատանքս Ա. մաշտոց, Ա. սաղմոսարան մագաղաթ դաւառնեցի Տէր Յովանէս իրեցէն գեղեցի թվին ՌԼԹ (1590): Հարսնեւորուն, Դովաթին, իւր դստերացն՝ Խանիկին, Հեփիսին, Գաւհարին, գեւորոյս դաւակացն՝ Սիւթարին, Մկրտչին, Յարիկանին, Գալլեստանին. կարողացէր եւ Աստուած ողորմի ասացէք, ամէն:

Արդ, երես անկեալ աղաչեմ զձեզ ո՛վ հայրք եւ եղբայրք, որք հանդիպիք ի մայր վարդապետ կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի մարքայփայլ աղապս ձեր զվերջին ստացող սուրբ աշխատանքս, զմահապիր Սարգիսն, եւ զհայրն իւր Միրզաշահն, եւ զմայրն իւր Ուստիանէն, եւ զեղբայրն իւր Վէլիշահն եւ զկենակիցն իւր Աւլան եւ զգոտարն Ոսկի տատին, եւ զղորդքն Վէլիշահին, Սիւսանն, Բարդան, սարկաւագ Մկրտիչն, ամէն:

Ի թուին ՌՄԷ (1608), որ անկեալ էր սուրբ աշխատանքս գերութիւն ի ձեռն աշխատեաց, տարան ի ռազաքն Ամիր, այս բարեմիտ այսա Մահապի Ամիր Սարգիս առեց զսայ յիշատակ իւրն եւ ծնաւորացն, ամէն:

Ես մահապի Ամիր Սարգիս սուրբ գոտրք աշխատանքս յիշատակ ի դուռն Սուրբ Էջմիածնայ, ի ձեռն Դաւիթ եպիսկոպոսին, ամէն:

Թ. 42ա.— Սուրբ աշխատանքի ծառայ մեղաւոր չէ արժան Սարգիս Վարդանեան. որ եկի Շիրակահ, սուրբ աշխատանքի նիւրիս սէրն լռեց, եկի յուստարի. ամենայն քրիստոնէից արժանի եղիս որ զա իւր յոփտն կատարի ի թիւն փոքր ամի...

(Շարունակելի)